

3. Обдарована молодь України: оцінка сучасного стану та поширення перспективного досвіду роботи з обдарованою молоддю в регіонах України / Терещиць С. О., Антонова О. С., Науменко Р. А. та ін. – Київ: ВМГО «Союз обдарованої молоді», 2008. – 156 с.

4. Уманець Г. М. Інклюзивна освіта: Особливий дитині – особлива увага / Уманець Г. М., Кобзар О. В., Кулеш В. О. – Донецьк: Вітоки, 2010. – 135 с.

References

1. Yemel'yanenko Ye.O. Khto zhyve na kraiyu? (abo marhinal XXI stolittya) / Ye.O. Yemel'yanenko // Hileya: naukovyy visnyk. Zbirnyk naukovykh prats' / Hol. red. V.M. Vashkevych. – K.: VIR UAN, 2013. – Vyp.76 (№ 9). – S.112-115.

2. Kryzhaniv's'ka O.P. Etymolohiya ponyattya «dity z osoblyvymy potrebamy» u vitchyznyanomu osvitu'omu prostori / Kryzhaniv's'ka O.P., Kalens'ka O.O. // Visnyk NTUU «KPI». Politolohiya. Sotsiolohiya. Pravo: zbirnyk naukovykh prats'. – 2012. – № 3 (15). – S.87-91.

3. Obdarovana molod' Ukrayiny: otsinka suchasnoho stanu ta poshyrennya perspektyvnoho dosvidu roboty z obdarovanoyu moloddu v rehionakh Ukrayiny / Terapyshchyy S.O., Antonova O.Ye., Naumenko R.A. ta in. – Kyiv: VMHO «Soyuz obdarovanoiy molodi», 2008. – 156 s.

4. Umanets' H.M. Inklusyivna osvita: Osoblyviy dytyni – osoblyva uvaha / Umanets' H.M., Kobzar O.V., Kulyesh V.O. – Donets'k: Vytoky, 2010. – 135 s.

Yemelyanenko Ye. O., PhD in Philosophy, doctoral student, National Institute for Strategic Studies (Ukraine)

Manifestations of marginality in heterogeneous groups: problems of formation of teacher competencies within inclusive education

In today's information civilization, due to the increase of the dynamics of social and cultural processes, as a result of the crisis, a measure of marginalization and heterogeneous groups of pupils and students is increasing every year. The success of training and education across heterogeneous groups depends on the overall competence and readiness of the teacher and the teacher to work with the manifestations of marginality. Aim of this study is to analyze the competency-based and specification of professional readiness of the teacher as individual competencies that allow the teacher rationally structured group on the grounds of exclusion, to provide individual attention and satisfy the educational needs and development needs of each individual. Inclusive education is justified as the only system able to meet such social needs today.

Keywords: marginality, heterogeneity, special needs, inclusion, competence.

Емельяненко Е. О., кандидат философских наук, докторант, Национальный институт стратегических исследований (Украина)

Проявления маргинальности в гетерогенных группах: проблемы формирования компетенций преподавателя в рамках инклюзивного образования

В условиях современной информационной цивилизации, вследствие повышения динамики социокультурных процессов, в результате кризисных явлений, мера маргинализации и гетерогенности групп учащихся и студентов с каждым годом возрастает. Успешность обучения и воспитания в рамках гетерогенных групп напрямую зависит от общей компетентности и готовности учителя и преподавателя к работе с проявлениями маргинальности. Целью исследования является анализ основ компетентности и конкретизация профессиональной готовности преподавателя как системы отдельных компетенций, которые позволят педагогу рационально структурировать группу по признакам маргинализации, обеспечить индивидуальный подход и удовлетворить образовательные потребности и потребности в развитии каждой личности. Инклюзивное образование обосновывается как единственная система, способная удовлетворить такие социальные нужды сегодня.

Ключевые слова: маргинальность, гетерогенность, особые потребности, инклюзия, компетенции.

* * *

УДК1(091):808.5

Крикун В. Ю.
кандидат философских наук, доцент кафедры логики философского факультета, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), krikun_vitaly@ukr.net

РИТОРИКА ЯК НАУКА ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Метою даної статті є розгляд кола питань пов'язаних з проблемою тлумачення сутності риторики та її наукового статусу, за для формування сучасного розуміння місця та перспектив подальшого розвитку риторики. Для виконання поставленого завдання проводиться аналіз основних етапів розвитку риторики з виявленням взаємозв'язку з соціально-політичними процесами у суспільстві у відповідні історичні періоди.

Ключові слова: риторика як наука і навчальна дисципліна, мистецтво красномовства, переконання, історія риторики, розвиток риторики.

*«Заберіть у мене все, чим я обладаю.
Но оставьте мне мою речь.
И скоро я обрету все, что имел».
Даниель Уэбстер (Daniel Webster)*

Значення навичок красномовства у життєдіяльності людини, зважаючи на її соціальний характер, складно переоцінити. З давніх часів саме оратори були рушійною силою своїх суспільств і своєю діяльністю забезпечували просування нових ідей, фокусували увагу людської спільноти на нагальних проблемах. Саме люди з розвинутими навичками красномовства виконують функції лідерів, організують спільну діяльність людських колективів.

Прагнення людини до поширення власного світогляду серед інших засобами красномовства риторика розглядає як природне і для його тлумачення використовує поняття «воля до влади». У риторичі «воля до влади» тлумачиться як досить потужний стимул людської поведінки, який наявний у кожного з нас, а не лише у окремих особистостей. Людина прагне підкоряти собі оточуючий світ, суспільство як середовище для власного існування. Існують вчинки, які нічим іншим не вмотивовані, окрім бажання утвердити себе серед оточуючих людей. Тобто кожна людина намагається ствердитися у факті власного існування й у значимості цього існування. Особливо важливим мотивом постає ствердження себе у суспільстві, колективі чи групі. Риторична практика дає можливість будь-якій людині цивілізовано реалізувати свою «волю до влади».

Незважаючи на загальне визнання важливості риторичних навичок для особистості людини, слід звернути увагу на проблему, яка пов'язана з визначенням сутності риторики як науки, яка теоретично досліджує практику красномовства. У першу чергу слід розглянути проблему на понятійно-категоріальному рівні. Так, у відповідній літературі і повсякденній мові для позначення сфери риторики вживаються декілька понять, а саме «риторика», «теорія красномовства», «мистецтво красномовства», «ораторське мистецтво». «Риторика» і «теорія красномовства» нами розглядаються як максимально близькі за змістом, так само як і «мистецтво красномовства» і «ораторське мистецтво». Але між поняттями «риторика» і «ораторське мистецтво» слід провести чітке розмежування. Така необхідність обумовлена тим фактом, що «риторика» буде розглядатися нами виключно у науковому контексті, а ототожнювати мис-

тецький і науковий підходи вважаємо принципово некоректним.

Отже, під час розмежування риторики як науки і мистецтва можна виділити три основні підходи:

1) риторика як наука визнається підпорядкованою ораторському мистецтву і розглядається як його теоретична частина, завдання якої полягає у дослідженні і систематизації практичних напрацювань у галузі ораторського мистецтва;

2) ораторське мистецтво розглядається як частина риторики як науки і її завдання полягає у практичному застосуванні (випробовуванні) теоретичних розробок;

3) риторика як наука і мистецтво існують пліч опліч, тісно взаємодіють у сфері риторичної діяльності людини.

Таке різноманіття у поглядах обумовлене тим, що у значній кількості наявних досліджень риторичної практики людини на різних етапах людської історії так і не сформульовано єдиного, загально визнаного розуміння поняття «риторика». Деякі дослідники взагалі ставлять під сумнів або, навіть, відкрито спростовують науковий статус риторики.

Не претендуючи на кінцеву інстанцію, у межах даного дослідження риторика буде розглядатися як наука про засоби переконання в умовах масової комунікації. Подібний підхід дозволяє основну увагу зосередити на понятті «переконання» як цілі діяльності оратора і дозволяє уникнути розуміння риторики як діяльності спрямованої виключно на естетичне задоволення від мовлення оратора. На підтримку подібного підходу свідчить і те, що метою комунікації виступає передача інформації та формування ставлення до неї, а мова, є лише одним з інструментів для цього. Як наслідок, мовні засоби відіграють вторинне значення для комунікаційної діяльності людини. Іншими словами, риторика розглядається нами як наука про красномовство заради переконання, а не як красномовство заради красномовства. Також слід відзначити, що проблематичність єдиного визначення риторики як науки полягає не тільки у багатогранній сутності риторики, але й у постійних змінах пріоритетів (з відповідними наслідками для теорії) у відповідності до соціокультурних умов представлених у різні історичні періоди. Запропоноване розуміння риторики як науки є спробою узагальнення сутності відповідного напрямку дослідження у різноманітних соціокультурних умовах.

Проблема щодо наукового статусу риторики на нашу думку обумовлена тим, що предметом аналізу риторики виступає не скільки об'єктивні дані, скільки суб'єктивне ставлення до них. Як наслідок, категоричні оцінки і однозначні твердження риторичі не притаманні і її теоретичні напрацювання мають лише рекомендаційний характер. Також важливим на нашу думку фактором у цьому питанні виступає високий рівень індивідуальності людської особистості та мінливості в її поглядах, як об'єкту ораторського впливу.

Багатогранність риторики яскраво представлена у її тісній взаємодії з рядом наук, серед яких слід відзначити логіку, філософію, еристику, психологію, мовознавство і, навіть, акторське мистецтво. Результатом подібної співпраці є теоретичні здобутки, які

представлені у відповідних розділах риторичного вчення.

Визначивши, що основною категорією риторики як науки виступає переконання, ми стикаємося з проблемою визначення сутності і цього поняття.

У межах теоретичних досліджень у галузі риторики визнається проблематичність чіткого визначення змісту поняття «переконання», оскільки є декілька можливих контекстів для його вживання. Так, «Словник української мови» пропонує три варіанта тлумачення наведеного поняття, які достатньо якісно представляють його багатогранність:

1) діяльність з метою переконати – процес впливу суб'єкта на об'єкт; діяльність людини, оратора яка спрямована на зміну ставлення аудиторії до певної інформації, точки зору;

2) тверда впевненість, певність у чому-небудь; віра у щось – максимальний рівень довіри людини щодо достовірності певної інформації, точки зору;

3) тверда, міцно усталена думка про що-небудь, погляд на щось – елемент людського світогляду, який містить усталену думку стосовно певної інформації, точки зору [7, с.198-199].

Теорія риторики не прагне розмежовувати наведені варіанти тлумачення, а розглядає їх у тісній взаємодії. Можна сказати, що оратор через переконання як процес, прагне сформувати у аудиторії переконання як максимальний рівень довіри людини до певної думки, на базі чого виникає переконання як тверда, міцно усталена думка, елемент нашого світогляду. Риторика як наука розглядає переконання як різновид впливу поряд з іншими: маніпулюванням, примусом і навіюванням, обґрунтовуючи пріоритетність саме переконання значно більш високим рівнем ефективності та відповідності суті ораторської діяльності.

Зародження риторики як науки пов'язують з першими теоретичними напрацюваннями давньогрецьких дослідників, серед яких «Риторика» Аристотеля виділяється завдяки системності підходу. Але, появі перших змістовних теоретичних досліджень у галузі риторики передувала поява інтересу до засобів і навичок красномовства у грецькому суспільстві. Таке зацікавлення обумовлене низкою змін у суспільному житті стародавніх греків. Навички красномовства стають корисними, важливими для всіх громадян Греції завдяки положенням кодексу Солона, зміст яких надавав більше можливостей, суттєвих переваг тим особам, які володіли розвинутими навичками красномовства. По суті, красномовство набуває статусу життєвої норми для особистості кожного громадянина Греції у період VI-III ст. до н.е. Грекам стало корисно брати участь у масових комунікаціях і успішно досягати перемог. Особливого розквіту набуває політичне красномовство в умовах Народних зборів і судове красномовство в умовах суду присяжних. Але, слід звернути увагу на те, що виключно красою слова подібні перемогі не досягалися. Поряд з риторикою розвиваються і активно поширюються знання і навички з логіки, еристики, граматики. Тільки за умови розумного поєднання зазначені навички давали необхідний результат. Саме за таких умов виникають два основні напрямки у розумінні пріоритетності засобів ефективного переконання аудиторії, яке повинно досягатись завдяки або красі

мовлення або логічності, аргументованості змісту промови. У такому питанні багато чого залежало від умов риторичної комунікації. Так, оскільки у судах більшість присяжних були малоосвіченими людьми, то більш ефективно впливати на них було апелюючи до почуттів. Наприклад, захищаючись у суді, поет, прагнучи переконати всіх у своїй невинуватості, читав свої поеми, а не наводив аргументи і факти, які б його виправдовували. З іншого боку, оратори, яких більше цікавила якість переданої інформації, більше турбувалися про змістовну складову промови. Яскравою сторінкою в розвитку давньогрецького красномовства стала риторика софістів. В інтерпретації софістів, риторика розглядалася як наука про переконання, мистецтво суперечки та публічного мовлення, а мета оратора – не розкриття істини, а переконання слухачів у правоті своєї думки.

Зважаючи на існуючі умови ораторської діяльності та домінуючі цілі ораторів, стає зрозумілим, що у давньогрецькій риторичній практиці значно переважав саме переконуючий аспект. Так, Аристотель у своїй роботі тлумачить риторичну практику саме як здатність знаходити засоби переконання.

Суперечка навколо розуміння справжньої сутності риторичної та її методів наочно розкривається завдяки протиставленню двох стилів красномовства азійського і аттичного, визначення яких датується близько I ст. до н.е. і відбулося в умовах елліністичної риторичної практики. Поява азійського стилю пов'язується з втратою актуальності політичного і судового жанрів красномовства. Як наслідок, на перший план виходить епідектичне красномовство, основною метою якого виступає вже не переконання аудиторії, а навички сподобатися їй. Як підкреслює М. Л. Гаспаров, «азійський стиль являється результатом естествою еволюції класического стилю в нових умовах» [4, с.418]. Появу аттичного стилю Т. Є. Автухович пропонує розглядати «як диалектичний противовес азійству в I в. до н.е. ... стремление подражать языку и стилю аттических ораторов IV в. ...» [2, с. 40].

Характеризуючи розвиток риторичної практики у Стародавній Греції, слід звернути увагу на відсутність розмежування риторичної практики як науки і ораторського мистецтва, їх тісний зв'язок з філософією та надзвичайно важливе значення для суспільного життя.

У розвитку риторичної практики у Давньому Римі слід визначити два етапи, які визначали розуміння її сутності, а саме республіканський і імператорський. Символом і стрижневою персоною першого визнають Цицерона, якому вдалося в умовах республіканського політичного устрою досягнути вершини ораторського мистецтва того часу. Одним з факторів досягнення успіху стало розробка Цицероном власного стилю красномовства, якій являв собою поєднання найкращого з азійського і аттичного стилів. З переходом до монархічної форми державного устрою постерігається належна реакція від риторичної практики, а саме місце політичного красномовства займає урочисте, і, як наслідок, на перший план виходить красномовство заради красномовства. Максимально яскраво подібний підхід представлений у риторичній системі Квінтіліана, який розглядав риторичну практику як мистецтво прикрашення мови, яке орієнтовано лише на фахівців здатних оцінити високу мовленнєву естетику. Як наслідок, риторика втрачає переконуючий характер і

розглядається як мистецтво говорити витончено. Також у Давньому Римі, через неузгодженість у розумінні сутності і пріоритетів риторичної практики, відбувся розкол між власне риторикою і філософією, оскільки у давньогрецькій традиції обидві дисципліни розглядалися і викладалися як єдине ціле.

Епоха Середньовіччя запропонувала принципово нові умови для ораторської діяльності. Домінування релігійної свідомості спричинило повний занепад передусім поетичних ідеалів класическої риторичної практики і поставило під сумнів актуальність риторичної практики у суспільному житті. Але, необхідність поширення релігійних ідей викликало зародження гомілетики – мистецтва церковного красномовства, яке унаслідувало основні принципи античної риторичної практики. Принциповими відмінностями гомілетики від античних ідеалів було передусім те, що в античності оратор доносив до аудиторії власну думку і прагнув переконати в її істинності на фоні альтернативних думок, а ораторическі доносили релігійні положення, які носили характер єдиного істинного знання. Як наслідок, оратор розглядався в якості посередника між людиною і богом, що значно обмежувало його можливості. Таких ораторів можна порівняти з магнітофоном, завдання якого зводиться лише до красивого відтворення чужих думок. Головним принципом церковного красномовства стає не переконання, а вселяння ідей. Відповідною стала реакція риторичної практики, яка у своєму розвитку у даний період основну увагу зосередила на формі промови, її зовнішній красі, а інші розділи риторичної практики, наприклад композиція, відходять на другий план. Поряд з цим відбувається завершення формування риторичної практики як навчальної дисципліни і її проникнення у систему освіти в якості базової дисципліни.

Нові соціокультурні умови епохи Відродження суттєво вплинули на подальший розвиток риторичної практики. Популярними знову стають ідеали античності, що значно вплинуло на суспільне життя і спричинило бурхливу активність у багатьох сферах діяльності людини. У черговий раз риторика належним чином відреагувала змінюючи акценти у власному розвитку. Боротьба за вірян зі сторони протестантських ораторів підштовхнула католицьких ораторів та відповідної активної протидії, що спричинило значну активізацію у сфері церковного красномовства, але поступово на перший план виходять більш світська проблематика. Народні повстання і революції, зміни у політичному устрої країн Західної Європи відродили політичне красномовство. Епоха географічних відкриттів посприяла зародженню нового жанру – дипломатичного красномовства. Стрімке поширення гуманістичних ідей відбувалося завдяки активній роботі ораторів-гуманістів у межах соціального красномовства. У системі освіти також відбувалися зміни, у роботах Л. Валли, П. Рамуса та інших лунали ідеї «риторичної логіки», яка повинна була здійснити відхід від проповідницької моделі академічного красномовства і забезпечити не лише належне опанування знання, але й розвиток людської особистості і комунікативної культури у цілому в умовах навчального процесу. Більш детально дане питання було розглянуто нами раніше [6, с.185-186]. У сфері науки спостерігається повернення до тісної взаємодії філософії і риторичної практики.

Риторика знову повертається до свого переконуючого спрямування, її теорія і практика привертають все більше уваги як у дослідників, так і у потенційних користувачів.

Цікавим фрагментом розвитку риторики в епоху Нового Часу стало зародження світського красномовства, яке стало результатом зростання популярності салонів, в яких збиралися для обговорення соціально-політичних подій представники передусім аристократії. У салонах, в умовах витонченої бесіди, формувався ідеал мовленнєвої поведінки аристократа, світогляд і життєвий кодекс дворянина, дотримання яких впливало на долю людини. Як наслідок, досить швидко з'явилися посібники з красномовства для тих, хто прагнув відповідати зазначеним нормам.

В роботах мислителів Нового Часу П. Блеза, М. Монтеня, Ф. Бекона та інших риторичі відводилася роль засобу донесення знання. Саме риторика як сукупність ораторських прийомів повинна забезпечити належне відображення різних типів інформації в нашій свідомості і мовленні. Риторика розглядалась у тісній взаємодії з логікою: одна з них вивчає судження, а інша – засоби їх викладення. Але, поступово ситуація змінювалася, природничі науки захоплюють вершину ієрархічної драбини знання, потіснивши інші науки, передусім філологічні, близькою до яких розглядалася і риторика. Саме логіка і математика стають інструментом мислення і саме їх точність повинна забезпечити належний рівень ясності мовлення. Як наслідок, спостерігається криза в риторичі, яка пов'язана з її відривом від логіки, елітарністю і зайвим захопленням зовнішньою красою. Риторика залишається елементом гуманітарної освіти до XIX ст., але, у зв'язку з домінуванням природничих наук, поступово втрачає популярність і в решті решт залишається на рівні факультативної дисципліни.

Новий етап у розвитку риторики пов'язують з роботою Х. Перельмана і Л. Олбрехт-Титеки «Нова риторика: Трактат про аргументацію», яка вийшла друком у 1958 р. Саме з цією роботою пов'язують зародження «нової» або «нео» риторики, в межах якої поступово виділяють два основні напрямки, сутність яких якісно була представлена Н. А. Колотиловою: «Аргументативна риторика – це такий напрям неориторики, який досліджує різноманітні способи аргументації, обґрунтування в публічних виступах. Лінгвістична риторика – це такий напрям неориторики, який досліджує різноманітні засоби виразності та переконливості мовленнєвих повідомлень і намагається екстраполювати їх на інші типи знакових систем» [5, с.176]. Але, в сучасності, у зв'язку з відсутністю єдино визнаного предмета аналізу риторики як науки, провести чітку демаркаційну лінію між наявними дослідженнями в галузі красномовства вкрай складно. Відповідно постає питання про подальший розвиток риторики, оскільки необхідність її існування не підлягає сумніву.

В усі часи риторика в своєму розвитку орієнтувалася на зміни у соціально-політичному житті суспільства і саме завдяки цьому залишилася актуальною на різних етапах розвитку людства.

Які ж вимоги до риторики як науки висуває сьогодні? На нашу думку не підлягає сумніву той факт, що ідеали античної, класичної риторики втратили

актуальність. Причиною цього стали зміни формату комунікативної діяльності людини у суспільстві і науково-технічний прогрес, який поставив перед риторикою нові вимоги. А саме, модель класичної риторики «оратор – (числена) аудиторія» є актуальною лише для незначної кількості людей, які беруть участь передусім в судових процесах, політичному житті суспільства та представляють церковні кола. Більшість людей в сучасності цікавляться навичками красномовства в де-що іншому аспекті, а саме для забезпечення належного рівня мовленнєвої культури як показника особистісного розвитку і заради досягнення необхідних цілей в конкретних комунікативних ситуаціях в умовах суспільної діяльності. Тобто, риторика, згідно з вимогами часу, повинна забезпечувати ефективність комунікативної діяльності людини. При цьому класична схема взаємодії в риторичній комунікації «оратор активний, аудиторія пасивна» набуває іншого вигляду – суб'єкт-об'єктного впливу, при чому обидві сторони є активними комунікантами і можуть змінювати свій статус. Мовлення розглядається одним з можливих засобів впливу на співрозмовника. На наше переконання, риторика повинна вийти за межі виключно ораторської (публічної) промови, а досліджувати і інші форми комунікативної діяльності – різні види суперечки, бесіду, перемовини та інше. Але це не означає, що про напрацювання класичної риторики слід забути. Як це відбувалося і в інші історичні періоди, накопичений багаж теорії красномовства повинен стати фундаментом при побудові нового етапу в розвитку риторики, на якому вона отримає статус нормативної дисципліни у системі вищої освіти України, а навички красномовства розглядатимуться як атрибут сучасної, цивілізованої, освіченої людини.

Кількість дослідників, які вказують на необхідність змін в риторичі відповідно до вимог часу невпинно зростає. Серед таких досліджень можна виділити Ю. В. Рождественського, який пропонує свій проект «сучасної риторики» як теорії ефективного і доречного мовлення розвинутого інформаційного суспільства. Поряд з цим, цікавим на нашу думку виглядає проект «ділової риторики» авторства Л. А. Введенської і Л. Г. Павлової – науки про переконливе і ефективне мовлення у різноманітних формах ділового спілкування [3, с. 8]. Схожий підхід представлений Андреевим «Деловая риторика – это область человеческой культуры, включающая в себя науку, искусство и живую человеческую практику об убедительной и эффективной речи в различных видах (жанрах) делового общения» [1, с. 5].

Сучасні дослідження дозволяють риторичі розширювати взаємодію з супутніми галузями знання. Так, ми вважаємо перспективною співпрацю риторики з такими напрямками дослідження як Public Relations і НЛП, які приділяють чимало уваги проблематиці переконання в межах власних розробок.

Риторика в своєму розвитку розглядається нами як багатогранне явище, яке реалізовувало себе в трьох основних проявах – наука, навчальна дисципліна, мистецтво красномовства. Вміло пристосовуючись до реалій сьогодення, риторика для подальшого розвитку обирала ту форму існування, яка максимально відповідала умовам часу. Також, ми вважаємо важливим практичну спрямованість риторичного знання, яке знаходить своє

втілення в мовленні людини. Саме цим можна пояснити «невпевнений» науковий статус риторики: практична спрямованість визначила вторинну роль теоретичних надбань риторики як науки, у порівнянні з безпосередньою реалізацією через навчальну дисципліну і мистецтво красномовства.

Список використаних джерел

1. Андреев В. И. Деловая риторика. (Практический курс делового общения и ораторского мастерства). – М. : Народное образование, 1995. – 208 с.
2. Античная риторика: Учеб. пос. / Т. Е. Автухович. – Гродно, 2003. – 144 с.
3. Введенская Л. А., Павлова Л. Г. Деловая риторика. – Ростов н/Д: «МарТ», 2000. – 512 с.
4. Гаспаров М. Л. Эллинистическая литература III-II вв. до н.э. (в соавторстве с М. Е. Грабарь-Пассек). Римская литература III-II вв. до н.э. Греческая и римская литература II-III вв. н.э. // История всемирной литературы: В 9 т. – М. : Наука, 1983. – Т. 1. – 584 с.
5. Колотилова Н. А. Риторика. Навч. посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.
6. Крикун В. Ю. Риторична логіка Л. Валлі // Науковий журнал «Філософія і політологія в контексті сучасної культури». – 2012. – Вип. 4(2). – 273 с.
7. Словник української мови: В 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – Київ: Наукова думка, 1975. – Т. 6. – 832 с.

References

1. Andreev V.I. Delovaja ritorika. (Prakticheskij kurs delovogo obshhenija i oratorskogo masterstva). – M.: Narodnoe obrazovanie, 1995. – 208 s.
2. Antichnaja ritorika: Ucheb. pos. / T.E. Avtuhovich. – Grodno, 2003. – 144 s.
3. Vvedenskaja L.A., Pavlova L.G. Delovaja ritorika. – Rostov n/D: «MarT», 2000. – 512 s.
4. Gasparov M.L. Jellinisticheskaja literatura III-II vv. do n.je. (v soavtorstve s M.E. Grabar'-Passek). Rimskaja literatura III-II vv. do n.je. Grecheskaja i rimskaja literatura II-III vv. n.je. // Istorija vseimioj literatury: V 9 t. – M.: Nauka, 1983. – T. 1. – 584 s.
5. Kolotilova N.A. Rytoryka. Navch. posibnyk. – K.: Centr uchbovoi' literatury, 2007. – 232 s.
6. Krykun V.Ju. Rytorychna logika L.Vally // Naukovyj zhurnal «Filosofija i politologija v konteksti suchasnoi' kul'tury». – 2012. – Vyp.4(2). – 273 s.
7. Slovnyk ukrai'ns'koj' movy: V 11 t. / AN URSSR. Instytut movoznavstva; za red. I.K. Bilodida. – Kyi'v: Naukova dumka, 1975. – T. 6. – 832 s.

Krykun V.U., Ph.D., assistant professor of the Faculty of Philosophy of logic, the Kiev National University Taras Shevchenko (Ukraine, Kiev), krikun_vitaly@ukr.net

Rhetoric as a science and academic disciplines: history and modernity

The purpose of this article is to examine the range of issues associated with the problem of interpretation of the nature of rhetoric and its scientific status, to form the modern understanding of its place and future of rhetoric development. To perform the assigned tasks we analyze the main stages of the rhetoric development in order to detect the relationship of social and political processes in society in the respective historical periods.

Keywords: rhetoric as a science and academic discipline, the arts of rhetoric, persuasion, rhetoric history, rhetoric development.

Крикун В. Ю., кандидат философских наук, доцент кафедры логики философского факультета, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), krikun_vitaly@ukr.net

Риторика как наука и учебная дисциплина: история и современность

Целью данной статьи является рассмотрение круга вопросов, связанных с проблемой понимания сущности риторики и ее научного статуса, для формирования современного понимания места и перспектив ее дальнейшего развития. Для выполнения поставленного задания проводится анализ основных этапов развития риторики с выявлением взаимодействия с социально-политическими процессами в обществе в условиях соответствующих исторических периодов.

Ключевые слова: риторика как наука и учебная дисциплина, искусство красноречия, переубеждение, история риторики, развитие риторики.

* * *

УДК 37.01/09:378

Найдонов О. Г.

кандидат философских наук, доцент кафедры философии та соціально-гуманітарних дисциплін, Херсонський державний аграрний університет (Україна, Херсон), onaydonov@gmail.com

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ОСНОВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Метою дослідження є філософський аналіз історичного розвитку концептуальних основ вищої освіти. Застосовані методи: історичний, діалектичний, аксіологічний. Основні висновки: розвиток концептуальної основи вищої школи в Європі залежав від панівного світогляду суспільства.

Теоцентричний світогляд традиційного суспільства зумовив релігійний зміст вищої освіти. Техноцентризм – суть вищої школи індустріального суспільства. В умовах інформаційного суспільства людина стає головною діючою силою соціальних процесів. Тому концептуальною основою вищої школи інформаційного суспільства є етика, культура і знання.

Ключові слова: вища освіта, теоцентризм, техноцентризм, інформаційне суспільство, людина, наука.

Роль вищої освіти в сучасному суспільстві для його успішної життєдіяльності є значною. Це пов'язано з тим, що соціальна практика ускладнюється, а виробництво стає наукомістким. Успішність соціального управління, комунікації та взаємодії, а також досягнення в сфері соціального та економічного здоров'я суспільства значною мірою визначається концептуальними основами вищої освіти країни. Сучасні концепції вищої освіти виникли не на порожньому місці, вони мають певну історичну традицію, яка чекає на своє філософське осмислення. Більше того, розвиток вищої освіти має свою внутрішню логіку, усвідомлення якої дозволяє більш оптимальніше, повніше, всебічно окреслити суть концептуальних основ вищої освіти в сучасному інформаційному суспільстві.

Філософський аналіз історичного розвитку концептуальних основ вищої освіти, на жаль, не знайшов ґрунтового висвітлення в дослідженнях українських і іноземних вчених. Вітчизняні автори зосереджують свої зусилля більше на питаннях сучасного стану вищої освіти. Так, А. Л. Прокопенко досліджує потребу в новій філософській парадигмі освіти та особливості її концептуалізації [1], Є. А. Пінчук методологічні підходи соціально-філософського аналізу модернізації вищої освіти [2], Л. О. Шашкова історико-філософський простір вищої [3], С. В. Яшник переосмислює роль сучасної освіти та аналізує нові прогресивно-гуманістичні орієнтири вітчизняної педагогіки, які відповідають ціннісним орієнтаціям світової спільноти [4], В. Ф. Баранівський підкреслює особливу роль гуманітарної освіти в забезпеченні духовної безпеки суспільства [5]. Поза увагою дослідників покищо залишаються проблема історіософії освіти та сенсів, які їй надавали явно чи приховано її організатори.

Метою статті є філософський аналіз історичного розвитку концептуальних основ вищої освіти.

Вища освіта вписана в різні контексти і взаємозв'язки з іншими соціальними інститутами. Вона впливає на них, але і на собі має відбиток науки, пануючої соціальної, політичної, релігійної чи ідеологічної доктрини. Тому дослідимо як розгорталася і чим наповнювалася вища освіта останні кілька століть, в першу чергу, на європейському континенті.